

שמעתא עמיקתא

גליון קעט – פ' ויקרא ה'תשע"ד / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' המפריש מעשר, האם מנכה הוצאותיו מהרווח

כתוב בתורה (דברים פ"ד פס' כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היצא השדה שנה שנה". ודרשו חז"ל **בתענית** (ט. י"ע) עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר". ואמרו **בספרי** (הובא בתוס' ד"ה עשר) אין לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר, ריבית ופרקמטיא וכל שאר רוחים מנין, וכן לא את כל, לרבות ריבית ופרקמטיא וכל שאר דבר שמרויח, ע"כ. וכבר הובא דברי הספרי **בתוס'** (ד"ה עשר) וז"ל הוא **בהגהות מרדכי** (ב"ב סי' תרנ"ט). וכ"כ **בתשבי'** (ח"א סי' קט"ז) בשם מדרש תנחומא (פ"ג ד"ה אות יח). וכ"כ **באור זרוע** (ח"א הל' צדקה סי' ג') ו**בצהל לדרך** (תמ"א א כ"ל פ' ד').

וכבר כתב **הב"ח** (ש"ל אות יט) שמעשר כספים "אינו חייב" לא מן התורה ולא מדרבנן. אמנם מדברי **השו"ע** (סי' רמ"ט ט"ג) משמע דהוי חייב. וכבר תמה ה"ח. על דברי **הב"ח**, מהספרי הנ"ל שיש אסמכתא מהמקרא למעשר כספים. אולם **הגהות** **בשו"ע** **מורה"ם** **מרוטנבורג** (דפוס פראג סי' ע"ד) כתב דאין בזה אלא **מנהג**. וכ"כ **בשאלת יעב"ץ** (ח"א סי' ו'), ועיי"ש (הגהות ועי"ש) **תענית** (שם) דקרא אסמכתא בעלמא. וכמהר"ם מרונבורג פסק **בתשובה מאהבה** (ח"א סי' פ"ג). **והחיות יאיר** (סי' רכ"ד) כתב שדעתו נוטה לדברי **הב"ח**, ודברי הספרי אינה אלא דרך דרש ואגדה, וכבר אמרו בירושלמי (פאה פ"ב ה"ד) דאין למדין הלכה מן האגדות, וכ"כ דבר שלא נזכר בש"ס כלל, ע"כ. וכן **השבות יעקב** (ח"ב סי' פ"ה) דחה שמעויות השו"ע וכתב דלכן לא נהגו כן בכל המקומות להפריש, אכן במקום שנתפשט המנהג או מי שרוצה להחמיר על עצמו ונוהג להפריש מעשר ודאי כוונתו שיהא לו דין מעשר עני גמור, ע"כ.

(וכיון דמשום מהנהג איתנין על כתב **בשאלת יעב"ץ** (שם) דאם נהג כן בעצמו **פעם אחת** כבר נעשה נדר ואינו יכול להפקיעו, ועיי"ש דאפי' מותרת מנהג האב היכא דנהוג במעשר כספים לעולם מחייבי משום לא תטוש, ע"כ. אולם עיי בגליון ע"ב שהבאנו הזכרעת האחרונים דאינו חל על הבן מנהג אבותיו אלא אחר שנהג כמנהגו עכ"פ פעם אחת). אמנם עיי **בחת"ס** (י"ד סי' ר"ג) שנקט דרק אם נהג ג"פ נעשה נדר. ו**באמרי יוסף** (ח"ב סי' ק"ה) דייק כן מניסוח התרת נדרים "או דבר שנהגתי גי"פ". ולמעשה **במ"ב** (סי' תקצ"ז ס"ק ו') כתב דמיו"ד סימן קר"ד משמע דמנהג של מצוה שנעשה כנדר הוא רק כשהורגל בו, או אחרת פ"א וחשב בעתו מעשה שניהוג כן לעולם, אבל בלא"ה אין נעשה כנדר עיי שעשאה פ"א, ע"כ. ועיי **בדרך אמונה** (מתנ"ע פ"ז ציון הלכה אות נז).

אלא דכבר כתב **בתשבי'** (ח"א סי' ק"ל) שאם קבל ע"ע לתת מעשר כספים רשאי להישאל על נדרו מחמת הדחק, וכגון שאינו יכול לעמוד בנדרו מחמת שפרנסתו מצטמצמת מחמת הנדר. והובא **בברכ"י** (סי' רמ"ט ס"ק ב) ו**בשכנה"ג** (סי' ג' דג ח"ב"א אות ה'). נמי סדר לתת מעשר מרווח שעתידי להגיע דעת **מהר"ם** מ"ח הובא **בב"ח** (ס"ט רמ"ט אות א') בשם **מהרש"ל** ו**בש"י** (סי' ד' ס"ק ט) דלא חל הנדר, אולם דעת **הט"ז** (סי' רמ"ט ס"ק ז), **הרע"א** (על השו"ע שם) ו**היות נודים** (שם ס"ד ר"ד ב"ד שאול ס"ק ו') דחל בכח"ג. ועיי **ברב פעלים** (ח"א י"ד סי' ס"ה) ו**בערוה"ש** (ד"ה אות ל"ד).

ודעת **הגרשו"א זצ"ל** (מתני' שלמה מועדים ח"א עמ' סג ומנח"ם ח"א סי' צ"א אות ב') דהיכן שלא קיבל ע"ע בפיו אלא רק הנהיג כן בעצמו, כיון שמה שחל דין נדר על מעשר כספים הוי מצד הנהגה טובה, גם אם לא התנה שיהיה בלי נדר יכול לסמוך על מסירת המודעא ברי"ה (ומי"מ לכתחלה ראוי להתנות במפורש שלא יהיה בנדר). וכ"כ **בשלמת חיים** (סי' ר"ג). ועיי **בדרך אמונה** (שם) דלכאורה ה"ה במחשבה של מצוה כ"י"ז שלא החליט בפירוש שיחא עליו בנדר. ועיי **במנחת יצחק** (ח"ה סי' ל"ד אות ז'). ודעת **החזו"א** (דרך אמונה מת"ע פ"ק ס"ק ח) שראוי לכל מי שמתחיל לנהוג מעשר כספים שיחא שלא יהי' חשש על צדקה על מעשר שיפריש עד שיבוא לידי עני, כדי שלא יכל לחשש בל תאחר. (י' נאדם שנהוג לתת מעשר כספים ואירע חודש שהיה לו הוצאות גדולות עד שלא נשאר לו כדי פרנסתו, יתכן שפטור מליתן מעשר כספים בפעם זו ואף התרה א"צ כמבואר במ"א סי' תקפ"ט סי' ר"ד ס"ק ב'). ע"כ. אמנם עיי **במ"ב** (סי' תקפ"ט ס"ק יט) שחשש לדעת **הש"ך** (סי' ר"ד ס"ק ב') דאף היכן שזאנא לכתחלה צריך התרה ורק כשאינו מוצא מי שיתירו (הנהגה מבואר בירושלמי פ"ה פאה, דלא **הנהג"מ** י"ד שם).

להנהגה מבואר בירושלמי (פ"ה פאה, דלא **הנהג"מ** י"ד שם). ועיי **הש"ך** (סי' ב').

ועיי **בשו"ת שער אפרים** (סי' פ"ד) שפסק שמי שהיה לו בעסק אי הפסד ובעסק אחר ריוח, אם לאחר שהיה לו הפסד היה עשה חשבון ברווחיו, א"כ מה שהיה לו ריוח אח"כ הוא ענין בפני עצמו ואינו ממלא הריוח את ההפסד וצריך להפריש מכל הריוח, ולאפוקי ככה"ג שלאחר ההפסד אכת"ל לא עשה חשבון ברווחיו ובסוף השנה חייב את כל החשבונות הריוח וההפסד מכל שנה (דומיא דמעשר תבואה דתלוי בשנה), אלא ימלא תחלה ההפסד מן הריוח ואח"כ יפריש מעשר מן הריוח. ועיי"ש שהביא ראיה לדבריו מ"ש במ"מ (ט"ב). ולכאורה יש לדחות דשאני התם דכבר התחייבו הלוחה למלוה משאי"כ הכא דאפשר דאוליין אחר כל חשבונות של השנה. ושוי"ר בנובי"ש בסכסוך שדחה הראיתו. ומי"מ מסתבר דאף לפי השער אפרים יש לחלק בין בני"א ששוקק בעיקסאות דס"ל לשער אפרים דאם כבר חשב ההפסד או הרוח של אותה העיקסא שוב אינו מנכה מהריוח של עיקסא אחרת כי עיקסאות נפרדות הם, אבל תנות שמוכר ביחידות מסתבר שהכל דבר אחד חשיב, כי דרכם של סוחרים אלו להחשיב את כל המכירות כאחד והדבר נחשב בעיקסא אחת).

אולם **בנובי"ח** (תנ"י סי' קצ"ח) דחה דבריו ופסק דלעולם אוליין בתר הרווחים של שנה שלימה ח"ה חילוק אם כבר חשיב או לא. וכן **בחו"מ** (סי' רכ"ד), **בהפלאה** (כתובות נ. ד"ה ו"א), **בשאלת יעב"ץ** (ח"א סי' ו') ו**בערוה"ש** (סי' רמ"ט אות ז'). ו**באבקות רוכל** (רמ"א ז') כתב דכל חצי שנה יעשה חשבון. ו**בנתיבי י"ד** (סי' רמ"ט) יצא לחלק דאם מפרשי "מעשרי" יחשוב בכל חצי שנה ויראה מה שהריוח יותר על מה שפירז, ואם ירצה עוד לעשות יותר ימתין לעשות חשבון עד סוף השנה ויפריש מהריוח חמישית, ע"כ. וכבר תמה עליו **בנובי"ח בהנהגה מן המחבר** אמאי נקט במעשר החשבון לחצי שנה ובחובמו נקט החשבון לשנה).

ולמעשה כתב באהבת חסד (פ"ה אות ב') שיעשה חשבון בכל חצי שנה, או עכ"פ בכל שנה, ואם יזדמן לו חס ושלום הפסד בתוך זמן זה ינכה מחשבון הרוח, ומותר הרוח יהיה שייך מזה מעשר לצדקה, ע"כ. ובמבואר דס"ל כהנובי"ח. וכן פסק **בשבט הלוי** (ח"ה סי' קל"ג אות ט'). ונתי"ב **בחז"י** (סי' רכ"ד) שיעדיף לקבוע ערב ר"ה לחשבן המעשרות. וכן משמע **מהערוה"ש** (סי' רמ"ט אות ז').

ובשבט הלוי (ח"ה סי' ר"ה אות ב') נקט שישפיר חשבון על סמכנים הדו"ח לחלטונות. **אלא דאכתי יש לדון** האם מלבד ההפסדים יש לנכות ההוצאות הנצרכות לצורך העסק ולצורך הבית. ובאמת מצינו לחו"מ (סי' רכ"ד) שעמד בוה, ובראיית דבריו רצה להוכיח מתרומותיו ומעשרותיו דמעשרים מהכל ללא לנכות ההוצאות עבור עבודת הקרקע וכו', ושבו דחה בפירוט דלא דמי דתשמי תורת דגירות הכתובים מה שמוציא הארץ הוא חייב. ואיסורו עיי קרקע הוא, וא"כ י"ל דדוקא מה שמחדש הארץ ודרך זריעה בכך שמחויב ליתן מן הכל, אבל מה שהוא דרך משא ומתן ויש לו הוצאות על זה ההוצאות יחושבו אל הקרן והרווחים אי יעלו אחר זה אם נקראי חידוש מעשה צריך להפריש, ע"כ. ו**בשאלת יעב"ץ** (ח"ב סי' ו') כתב דאלמלא היה מעשר כספים מן התורה היה קרוב מאד בעיני שלא לנכות ההוצאות מהרווח כי השקעת המומן הוא דבר שקרוב להפסד ועיי"כ כשכסוף מרוויח הוי כאילו קיבל אף הקרן ברווח, אלא דמ"מ מסיק דכיון דבוה אלא מנכה אין להחמיר.

וכן פסק **בערוה"ש** (סי' רמ"ט אות ז') דריוח נחשב רק הריוח הנקי וכל ההוצאות שהיה לו על העסק אף מה שנשע הוא בדרך **ואכל ושתה** הכל נחשב על הוצאות העסק ומנכה הכל. ועיי **באג"מ** (י"ד סי' ק"ט) דמס הכנסה ומיסי ארנונה על העסק ניתן לנכות. ונתי"ב ניתן לנכות תשלומי הפעלים. וכ"כ **בצדקה ומשפט** (לג"מ ב"ד פ"ה הגה' לה). ועיי **בשבט הלוי** (ח"ה סי' ל"ד) שכן הדין דעלות ציוד

משרדי אפשר לנכות. ו**בספר הלכות מעשר כספים** (פסקי הגרשו"א פ"ב' הגה' 700) כתי' בשם **הגרשו"א זצ"ל** ההוצאות פרוסו אפשר לנכות מהרווח. ועיי עוד **במנחת יצחק** (ח"ה סי' ג' אות ז') ו**בשבט הלוי** (ח"ה סי' ק"ט אות ז' ס"ק ב').

מ"יהו כ"י הוצאות לצורך המסק. אולם לענין נכחי הוצאות לצורך הבית מצינו מח' בזה. דהנה **באבקות רוכל** (סי' ג') **הכנה"ג** (סי' רמ"ט הגה"ט אות א').

אולם בשואל **בחז"י** (סי' רכ"ד) כתב **ההוצאות שאדם מוציא בתוך ביתו** לא מנכים ממעשר. והחז"ל בתשובה לא חלק עליו בזה. וכמו כן באמת דברי האבקות רוכל סתורים כמו שיראה המעיין שם. ושוי"ר **שהרב"כ** (סי' רמ"ט אות ה') תמה נמי על דבריו וכתב דלאו דסתמא ינתנו. ועיי"ש (שי"ש אות א') דמדפיסים טעו והדפיסוה על שם מרן הב"י. וכן נקט

הערוה"ש (סי' רמ"ט אות ז') ע"פ ה"ט"ז שבסמוך [אלא דכתב דהמגדל יתום ויתומה ממשפחתו או שלא ממשפחתו ודאי שהוא צדקה גדולה ויחשוב זה ממונת מעשה, עיי"ג]. וכן נקט **באג"מ** (ח"ה סי' ק"ט) דארנונה על הבית אין לנכות. ועיי **במנחת יצחק** (ח"ה סי' ל"ה).

ולמעשה דחה ר"ה פסק **החמיר בזה**, וכן פסק **בשבט הלוי** (ח"ה סי' ק"ט ותי"ז סי' ק"ה) אלא דכתב שם דלבעלי פרנסה קטנים או לבני ישיבות רגילי להורות כהמקילים. ו**בצי"א** (ח"י סי' ו') נקט שרשאי לנכות ובלבד שינתנה מראש).

(א) ע"פ שלא מנכים ההוצאות שבבית מהרוויח מי"מ כבר כתב **הש"ך** (סי' רמ"ט ס"ק א') ובת **תשו' מהש"מ מרוטנבורג** (דפוס פראג סי' ע"ג). שמותר לפזר מעשרותיו לבני הגדולים שאינו חייב לטפל בהם. ובת **הש"ך** דמשמע דמותר אפי' יש בידו יכולת לפרנס ממקום אחר דזה הוי צדקה כדלקמן סימן רנ"א סעי' ג', ע"כ. וכבר מבואר **בש"ך** (סי' ו') דהיינו בבניו מגיל שש שאינו חייב מן הדין לפרנסם, כמבואר **בשו"ע** (אה"ע סי' ע"ג ט"א).

אולם **מה"ט"ז** (סי' רמ"ט ס"ק א') מוכח דאין הדין כן שהרי כתב בסתמא דהנותן מעשר לפרנסת בניו מיקרי פורע חובו מן הצדקה. ועיי **בערוה"ש** (סי' אות ז') שפקפק בדבר **הש"ך**.

וגדולה מזו כתב **האג"מ** (י"ד סי' ק"ה) דאף למקילים כל זמן שהם יחד עם אמן חייב האב לזונם לא מדין צדקה אלא מדין מזונות אמם (כדון ארחי ופרחתי), כל זמן שאין הולכים לפרנס עצמן.

אמנם **בשבט הלוי** (ח"ה סי' ק"ג אות ב') דחה דברי האג"מ דפשוטו השו"ע (אה"ע סי' ע"ג) דפרנסת הבנים יותר משש רק מגדר צדקה, ומשמע דלדיא מכל הפוסקים דגם בזמן הזה הדין כן אלא דכופין ע"ז מדין צדקה עכ"פ. ולמעשה כיון שמדין מח' בין השו"ע והט"ז לא יצאנו, לא יוציא כל פרנסת בניו מכספי הצדקה, ע"כ. ועיי"ש דמ"מ אף לחממירם בבניו, המגדל בני בניו או בני בנותיו וכו"מ פשוטא לכלל הדעות הוא בנדר צדקה, ועיי"ש בפתי"ש אה"ע סי' ע"א בשם תשובת חוט השני דאפי' פחות מכן שש בנדר צדקה בזה. ועיי עוד **בדרך אמונה** (פ"ו ס"ק פ' וציון הלכה ס"ק ק"ג).

המסופק אם בירך האם יכול לברך בלשון ארמית

אמרינן **בברכות** [מ:] בנימין רעיא כרך ריפתא ואמר בריך מריה דהאי פיתא, אמר רב יצא. ומקשינן והאמר רב כל ברכה שאין בה הזכרת ה' אינה ברכה. ופרקינן דאמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא. ומקשינן והא בעינן ג' ברכות, ופרקינן מאי יצא דקאמר רב נמי יצא די ברכה ראשונה.

עוד אמרינן שם - אמר רב כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה, ור' יוחנן אמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה.

וכתב **הרא"ש** [שם סי' כ"ג] דרב האי פסק הלכה כר' יוחנן, וגבי בנימין רעיא מיירי שהזכיר גם מלכות. ויש ספרים דרעיאני בהו בפירוש ולר"י דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, דאמר בריך רחמנא מלכא מריה דהאי פיתא.

וע"פ הנוכח כתב **הטור** [סי' קס"ז] - ואם בריך במקום ברכת המוציא בריך רחמנא מלכא מאריה פיתא יצא.

וביאר **הב"י** דאע"ג דהאי עובדא דמנימין רעיא משמע דבברכה דאחר ברכת המזון הוה, משמע ליה לטור דאם בריך כן לפני המזון דיצא ידי ברכת המוציא.

וכן פסק **בשו"ע** [שם סי' פ'] דאם במקום ברכת המוציא אמר בריך רחמנא מלכא מאריה דהאי פיתא יצא.

וכתב שם **המג"א** [סי' כ"ב] דצ"ע דבסי' ר"ד פסק דאם אמר מלך ולא אמר העולם לא יצא, וא"כ ה"ו בעי למימר מלכא דעלמא מריה וכו' וכו"ה בסידורים. עכ"ד.

ומ"מ מבואר דכל שאמר מלכא דעלמא מריה וכו' יצא ידי חובת ברכה.

ויל"ע באדם המסופק אם מחוייב בברכה אי שרי ליה מספק לברך בלשון ארמית, או דאף ככה"ג איכא משום חשש ברכה לבטלה.

והנה מצינו **בפנ"י** [ברכות יב. בתוס' ד"ה לא לאתויין שכתב בנדר פשוט דבמקום ספק לכו"ע יכול לברך כלא הזכרת שם אלא בשאר תרגום, וכו"ה] לא שייך איסורא דלא תשא, ואפ"ה יצא שפיר ידי ברכה כדאשכחן בפרק כיצד מברכין [מ:].

וכ"כ **לדינא בערוך השולחן** [סי' ר"ב סי' ג'] - ונראה לפנ"י שיש תקנה מדינית להוציא עצמו מכל לטעם ברכה אחרונה, כגון שיש אצלו ספק אם בריך ברכה אחרונה אם לאו, או אם צריך לברך ברכה אחרונה אם לאו, יש דרך להוציא את עצמו מכלל ספק, והיינו דהא קי"ל שאם אמר בריך רחמנא מרא מלכא דעלמא דהאי פיתא יצא בברכת המוציא כמ"ש בס' קס"ז, וא"כ יכול לומר בריך רחמנא מרא מלכא דעלמא בורא נפשות וכו', ואם חייב בברכה זו הרי יצא בזה, ואם א"צ ברכה הרי לא הוציא שם שמים לבטלה דאין כאן הזכרת השם כלל, והא יכול לומר רחמנא מאה פעמים, וכיצא בזה בשאר ברכות, ויחשוב בלבו אם צריך ברכה ה"ז לשם ברכה ואם לאו ה"ז אמירה בעלמא, וכן אני נוהג כמה פעמים בשיתית המים (וראיתו מי שכתב דגם זה הוי כן בברכה לבטלה ולא ג"ל כלל וכלל). עכ"ל.

וכבר מבואר **בא"י מבושטאשט** [אור"ח סי' רמ"א]

דהיה ברור אצלו דלא שאומר בריך רחמנא וכו' במקום ספק, אין בזה לא חשש גרעון ברכה, ולא חשש ברכה לבטלה (אלא דהקשה ע"ז מדברי הטור שם והסיק דאינו קושיא כלל).

בזה בן פוסקי ספרד מצינו שכתבו כן לדינא, **דבחסד לאלפים** [סי' קס"ז סי' ט"ב] כתב דאם הוא מסופק אם בריך ברכת המוציא, יאמר בריך רחמנא מרן מלכא דעלמא מריה דהאי פיתא.

וכן **ברב פעלים** [אור"ח ח"ג סי' ד'] נשאל היכא דאיכא ספק ברכות אי מצי למימר בריך רחמנא וכו', והשיב דשפיר למימר הכי, וכמ"ש הפרסד לאלפים. וכתב כן לדינא **בבן איש חי** [פרישת ניש ס"ט] דיאמר בריך רחמנא בורא פרי האדמה או בורא פרי העץ כפי מה שהוא. (ויש להעיר הא דלא ביאר דצ"ל בריך רחמנא מלכא דעלמא בורא פרי האדמה).

אולם **בפרי מגדים** [אור"ח סי' שבי"ז ס"ג] הקשה דאם ינימא דבמברין בארמית ליכא משום הזכרת ה' לבטלה, א"כ למה חדרו כל החרדא בספק

ביגוד המחולק לאברכים לכבוד החג, האם מברכים עליו "שהחיינו או הטוב והמטיב"

מבואר בש"ס בברכות (ת.ד) דמי שבנה בית חדש או קנה כלים חדשים מברך "שהחיינו". וכן פסקו הטש"ע (סי' רכג ט"ז).

והנה בעירובין (נח) משמע דברכה זו אינה אלא מצוה ולא חובה. ובאמת כבר נקטו כן הפוסקים הלא המה השלטי גבורים (שם י: אות ד), הבי"י (סי' רכג וט"ו רכה) בשם תשובת רשב"א (תי"א סי' רמח) והב"ח (סי' רכג אות א). וכן פסק המ"א (סי' ק"ו) לענין שהחיינו על הפירות, ודלא כהנה"ג (הגהות שו"ת דהא) שנקט דחובה היא (עיי"ש אך פירש כוונת הש"ל). וכן נקט המ"י (סי' רכה ט"ק א) דאינה חובה שר"ת ראה שצ"ל מברך לא מיענש, ומי"מ ראוי לזוהר שלא לבטלה. (ועיי"ש במ"א סי' רכג ט"ז א) דכתב לענין ברכת שהחיינו למי שעולל לו בן זכר דיש שכתבו שהנהו להקל בברכה זו שאינה חובה אלא רשות, ומה נפתט שרבים מקילים באלו הברכות. אמנם כתב המ"א (סי' ק"ג) דאין זה נכון דמה דאיתא בגמ' דהוי רשות איתא ותו לא. וכן פסק המ"ב (סי' ק"ז). ועיי' עוד בבח"ח (סי' רכג אות כ ואות לו) שכתב דהמנהג להקל דוקא בתשט"ק של כלי כסף וזהב, אבל על בגדים המנהג לברך. ונראה דגם בתשט"ק או בכלי תשמישי הבית דנהגין להקל מ"מ אפטר דיש לפוטרו בדבר אחר או לברך בלא שם ומלכות).

וגדולה מזו נקט הצ"ח (בברכות ט) עיי"ש עירובין הני"ל דאמרו דברכה זו רשות היא, דברכת שהחיינו אין בה משום "לא תשא" ועיי"כ לא אמרינן בה ספק ברכות להקל, ואפי' דבר שאין חובה לומר עליו שהחיינו, אעפ"כ הרשות למי שירצה לברך ולא מחשב זה כברכה שאינה צריכה. וכן נקטו המהרש"ל (פסחים קב. הובא בגליון הש"ס בברכות ט), המהרש"א (שם) והא"ר (סי' כב ט"ק ב הובא בהגהות הרע"א על הצ"ח שם). אולם בפר"ח (סי' טז) מבואר לא כדבריהם, וכן בהגהות רע"א (כתבי יד הובא בא"ד שם) העיר שדעת המהרי"ק (שרש קכח) וכן משמע מהב"ח (סי' תב) דאיכא משום לא תשא וברכת שהחיינו. וכן נקט בחת"ס (א"ח סי' נה ד"ה והנה הב"ח). ונע"י

עוד בזה בתורת חסד (תי"א סי' ז אות ג), בבת"ס (א"ח סי' כו ד"ה ומה שצ"י), בטו"ז (תל"ח סי' צח) ובטבט הלוי (תי"ד סי' כה ד"ה ורבינו החת"ס).

ומי"מ עד כאן לא אמרו דברכת שהחיינו מצוה ולא חובה, אלא כשהיא על פירות וירקות המתחדשים משנה לשנה או פעמיים בשנה, או על כלים ובגדים חדשים. אמנם לענין ברכת שהחיינו על יו"ט כתב הא"ר (סי' רכד אות ו ט"ז) כב ט"ק ב דהוי חובה.

להנה מצוי שררלל צומים טובים וכדו' מתקיימות חלוקות ביגוד, טליתות, כלים וכדו', לחזק דידי האברכים לומדי תורה הק', ושאל השואל האם כששמח בכלים אלו עליו לברך "ברכת שהחיינו" או ברכת "הטוב והמטיב", כיון שאין הוא יחידי בשמחה זו אלא עוד רבים שמחים עמו.

והנה לענין ברכת שהחיינו על כלים חדשים כתבו הר"י"ף (ת.ד) והרא"ש (סי' טז) דקיי"ל כרבי יוחנן (שם ט:00-01). דאין קנה כיוצא בהו, בין קנה כיוצא בהו, בין שיש לו כיוצא בהו ובין שאין לו כיוצא בהו צריך לברך.

ואיתא בירושלמי (ברכות פ"ט ריש א"ה) דלאו דוקא חדשים, אלא ה"ה לישנים אם הם חדשים לו. וכ"כ ה"ה (ד"ה ורבי יוחנן) והרשב"א (שם ד"ה בנה בית), והוסף הרא"ש (שם) דאינו מברך עליהם אלא בתאני שהן חשובים עליו כחדשים [וכ"כ בהגהות מיימוני (פ"י אות א) והסמ"ג (נשין כו ק"ד)]. ועיי' מש"כ בס"ד בגליון ק"ק לענין לפטור בברכת שהחיינו של מצוה כלים שחייבים בברכה זו בוודאי].

וכן פסק הטש"ע (סי' רכג ט"ז א) דאם קנה כלים חדשים, אפילו היה לו כיוצא באלו תחלה, או קנה וחזר וקנה מברך בכל פעם, שהחיינו, ולא דוקא חדשים דהוא הדין לישנים, אם הם חדשים לו, שלא היו אלו שלו מעולם, ולא אמרו חדשים אלא לאפוקי אם מכרן וחזר וקנאן, עיי"כ. ועיי' בשו"ע (סי' כב ט"ז א) שכתב דאם קנה טלית ועשה בו ציצית, מברך שהחיינו, דלא גרע מכלים חדשים. ועיי' במ"ב (א) שמברך להתעטף ואח"כ שהחיינו (דלא כהגר"ז (אות א) שכתב בסדר הפרק). וכתב באג"מ (א"ח סי' פ"ג), וכן דעת הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג הגה 47) דכ"ז בטלית גדול משום דחשוב בו בו משום שמחה אבל בטלית קטן אינו מברך. **אלא** דכתב בסמ"ק (סי' קנא ע"ג ק"י) דמי"מ אם קנה לו ולביתו מברך שחיינו ו"הטוב והמטיב". וכתב הבי"י (שם ש"ר) דהיינו בכלי שמשממשין בו הוא ובני ביתו אבל אם קנה כלים לו וכלים לבני ביתו מברך על שלו שהחיינו. וכן פסק השו"ע (סי' רכג ט"ז ה).

ועיי' עוד בירושלמי (פרק ה"ה ה"ה) דאם קנה מברך שהחיינו, ואם ניתנו לו במתנה מברך הטוב והמטיב. וכתבו ה"ה (שם ד"ה ורבי) וצ"ע בתלמוד שלנו דלא אשכחן הטוב והמטיב אלא בדאיכא אחרינא בהדיה, והרא"ש (שם) כתי' דהכי נמי איכא אחרינא בהדיה המטיב לנותן, אם המקבל עני שזיכהו השם וחננו ממון לעשות צדקה, ואם הוא עשיר שמח הנותן במה שמקבל מתנתו, עיי"כ. וכתב בב"י (שם) דהוה משמע לי דאינו מברך אלא הטוב והמטיב בלבד, אבל בדברי סמ"ק הני"ל מבואר דשהחיינו נמי מברך.

ולמעשה פסק השו"ע (סי' רכג ט"ז ה) דאם נתנו לו במתנה מברך רק הטוב והמטיב שהיא טובה לו ולנותן. אלא דעיי' במ"ב (סי' ק"ב) שהביא להלכה דברי האחרונים שחולקים על פסק זה, וסי"ל דלפי מסקנת גמרא דידן לא נתקנה ברכה זו כ"א בדאית להו לאחרני ג"כ טובה גשמית, ולפי"ז כשניתן לו כלים במתנה צריך המקבל לברך ברכת שהחיינו, ולא ברכת הטוב והמטיב ויש דנקטי לדינא כפסק השו"ע ויברך ברכת הטוב והמטיב ולא שהחיינו ולמעשה נראה דטוב יותר לנהוג בזה לברך ברכת שהחיינו ולא ברכת הטוב והמטיב, עיי"כ.

אלא דעיי' במ"ב (סי' קנא) שהוסיף דאע"פ דלא פסקינן כהשו"ע לברך הטוב והמטיב שמקבל מתנה, מי"מ במקום שנוהגין שעושיין הלבשה לנערים יתומים כ"א מהיתומים יברך מלביש ערומים וברכת הטוב והמטיב, דהא איכא בזה טובה עוד לכמה נערים, וברכת שהחיינו לא יברכו דבמקום שמברכין ברכת הטוב והמטיב ס"ל לרוב הפוסקים דאין מברכין שהחיינו, עיי"כ.

לפני"ז לכאורה מבואר דסי"ל להמ"ב דאע"פ דהיכן שמקבל מתנה אין מברכים שהחיינו אע"פ שגם נותן שמח בה, כי הנהא גשמית בעינן, מ"מ היכן שהרבה מקבלים מתנה יחד הרי יש איכא שמחה גשמית לרבים ומברכים הטוב והמטיב. ולפי"ז י"ל דה"ה בני"ד יש לברך הטוב והמטיב ולא שהחיינו.

אמנם נראה לדחות דלא דמי נדון המ"ב לני"ד, הנהא בשער הציון (סי' ק"ח) כתב על דבריו הני"ל: י"ל ברור (ומברכים הטוב והמטיב), ודומיא כשריש מאביו ויש לו אחים דמברך ברכת הטוב משום דיש עוד אנשים מקבלי הטובה, ולעניות דעתי נראה ברור דזהו טעם מהר"ש אלגזי המובא בבאר היטב. ומה שכתב שם דיברך שניהם, סבירא לה כאיזה אחרונים שפסקו כהסמ"ק דיברך שניהם, אבל אגן לא הכי קיימא לך, כן כתוב באליה רבה ופשוט, עכ"ל.

ולכאורה צ"ע איזה ראה איכא מירושה, דהרי שאני התם דכל היורשים זכו יחד באותו קרן ועיי"כ מברך הטוב והמטיב, משא"כ בהלבשה של היתומים שכל או"א זכה במלבוש או דבר אחר ועיי"כ לעולם י"ל דאע"פ דהרבה נהנים יחד מי"מ אחי אינם מברכים אלא שהחיינו. ועיי"כ לומר שכוונת המ"ב דדוקא בקופה הזוכה עבור היתומים דידיהם כי היתומים זוכים עבורם ודומה דיניהם לדין ירושה דהבנים זוכים כולם ואח"כ מתחלקים דהלכה היא דמברכים הטוב והמטיב דומיא דמי שקנה לו ולביתו כלי חדש דמברך "הטוב והמטיב". ולפי"ז מבואר דהטעם שמברכים ככה"ג הטוב והמטיב היא כי החלוקה בא מקופה א' ודמי למי שקנה לו ולביתו דמברך גם הטוב והמטיב.

לפני"ז יש לחלק דהיכן החלוקה היא עיי"כ קופה שזכתה עבור כולם דמברכים הטוב והמטיב, אולם היכן דאין החלוקה עיי"כ קופה הזוכה עבורם, אלא עיי"כ נדיב וכדו' הנותן להם דמברכים שהחיינו. ושוי"מ בשלמת חיים (סי' רה) שגם נקט כדברינו בדעת המ"ב.

ובמקום דאיכא ספק (ולא ניתן לברר) אם החלוקה היא עיי"כ קופה הזוכה עבור כולם או עיי"כ נדיב וכדו' (שלא זכה עבור כולם), י"ל דמספק מברך שהחיינו דהרי כבר כתב ביאור הלכה (סי' רכג ד"ה שהיא טובה) דאפי' במקום שעליו לברך "הטוב והמטיב" אפי"ה אין בירך "שהחיינו" לא הוי לבטלה דברכת שהחיינו הנוחה על שמחה של עצמו יש לו מאיזה דבר שמועה טובה שנוגע לו כדלעיל בסימן רכ"ב, ואפילו אקרא חדתא נמי הרשוהו לברך, וברכת הטוב היא דוקא אם השמחה היא ביותר שיש בזה גם טובה לאחרים והנה בכלל מאתים מנה, ובלא"ה הלא יש איזה פוסקים דס"ל דהיכא שצריך לברך ברכת הטוב צריך גם לברך שהחיינו, ונהי דאגן לא ס"ל לכתחלה להורות כן מי"מ לבטלה לא מיקרי, עיי"כ. ולפי דבריו מבואר דבדיעבד בשהחיינו יוצא יד"ח, ועוד מבואר להדיא דבריו דהיכן דאיכא ספק מברכים שהחיינו, ודו"ק.

ברכות לקולא משום לא תשא, הא אפשר שיברך בארמית ויצא, דברכות נאמרות בכל לשון. ע"ש. ובשו"ת הגרע"ק א (סי' כ"ה) הביא דברי השואל דרצה לחדש במי שנחטף אם בירך או לאו, דיברך בלשון לע"ז, דאין בו חשש ברכה לבטלה ואינו עובר בלא תשא. וכתב ע"ז דאין דבריו מהווין כלל דמה דפשיטא ליה דשם בלשון לע"ז אינו עובר בלא תשא אינו כן, וה"נ לענין ברכה שאינה צריכה דעובר משום ל"ת אם מברך בלשון לע"ז ג"כ עובר בלא תשא.

וכ"כ הגר"ז (סדר ברכת הנהנין פ"ג סי' ד) דאף בברך רחמנא איכא משום ברכה לבטלה, שהרי איסור ברכה לבטלה הוא משום הזכרת ש"ש לבטלה בין שמוכזר בלשון הקודש בין בשאר לשונות.

ואזיל לשיטתו באו"ח סי' פ"ה ס"ג דכתב דשמות המיוחדים לקב"ה בלשון חול, דהיינו שם שהקב"ה נקרא בפי כל העם ולשון שיהיה (כגון גא"ט בל"א או בוג"א בלשון פולין ורוסיא), אף שאין קדושה באותיות כתיבתם ומותר למוחקם, מ"מ לכמה דברים דינם כשמות שבלשון הקודש, כגון לענין שבעה ולענין הזכרת ש"ש לבטלה.

והש"ך חמד (מכתב מחוקקהו ע"מ ק"ד) אחר שהביא דברי הפנ"י כתב דיש לומר היפך מאד דפשיטא ליה לגאון ז"ל, דאפי' בלשון תרגום איכא משום מזכיר ש"ש לבטלה. ע"ש.

וכן בתשובת פרי תבואה (לגני' יהודה ליב מרגליות - ח"ב סי' ס"ן) אחר שהביא דברי הפנ"י כתב דאין לדעתו אין דבריו מוכרחים, דקצת הגדולים פי' דאפי' בלשון חול שייך ש"ש לבטלה, ומבנימין רע"א ליכא ראייה לומר לשון זה שלא לצורך, דהוא אמר כך לצאת ידי"ח בהמ"ז. והוכחו דבריו בפתי"ש (י"ד שכ"ח ס"ק א').

ובמשנ"ב (סי' רט"ז ס"ק י"ט) הביא לדינא דברי האחרונים דאם מוציא השם בלשון לעז לבטלה, ג"כ יש איסור. **ובכ"ז החיים** (לגני"ח סופר סי' רט"ז ס"ק כ"ז) הביא דברי הגרע"ק והפרי תבואה הנזכרים.

וע"ע באג"מ (א"ח סי' כ"ז) דאחר שהביא דברי ערוך השולחן הנזכרים, כתב דצ"ל דסובר כדעת הש"ך בי"ד סי' קע"ט ס"ק י"א דגאט בלשון אשכנז, ובוג בלשון פולין ורוסיא, מותר למוחקם, וס"ל דכמו כן מותר להזכירו בחינם, וכדכתב שם דיכול לומר רחמנא מאה פעמים. אבל החו"י שהובא בגליון מהרש"א בסי' קע"ט ובפ"ת סי' רע"ז ס"ק י"א שאוסר למוחק, הא מסתבר דאסור גם לאומרו בעלמא שלא לברכה. ועיי' במשנ"ב סי' פ"ה ס"ק י' דשם בלשון לע"ז כגון גאט בלשון אשכנז אף ששם זה אין בו קדושה באותיות כתיבתו ומותר למוחקו (שהוא כהש"ך), מ"מ יש בו משום בזיון בהזכרתו במקום הטנופה, והוא מהגר"ז שם ס"ג, וכן נוהגים שאין מזכירים לבטלה שמות הש"ת בלשון לע"ז, וא"כ גם רחמנא אין להזכירו לבטלה כשמוזכרו לכוננת ה', וא"כ כשמוזכר זה בברכה ודאי הוא לכוננת ה' ואסור. ולכן למעשה אין לברך מספק בשם בריך רחמנא אף כשיאמר כל הברכה בלשון ארמית ודלא כערוה"ש, והנכון ממי שכתב דהוא ברכה לבטלה.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני שבת קדש - תפלת ערבית (ח)

הכונה בפרשת "רעה במנוחתנו" - "וטיח לבנו לעבדך באמת. יתפלל במחשבתו בשברון לב מאד מקורות לבו להבורא ויתברך שמו, שיטור רעיונו ולבו בעבודתו הקדושה, שיהיה עבודתו רק לשמך הגדול, כי יש דברים שחיצו מרמה את האדם שהיא עבודה לשמך, אך באמת אינה לשמך האמיתית.

ובחתימת הברכה "ברך אתה ה' מקדש השבת" יכוון במחשבתו בזה הלשון: אני נותן לך יתברך שבת שבת והודאה גדולה על המתנה הגדולה שנתת לנו עם קדוש, היא שבת קדש, ואף שיד שכלי קצרה מהשיג הטובה הגדולה ומתנה מרובה זו עד תכליתה, אני מאמין באמונה שלמה ואמיתית בדברי חז"ל במה שכתוב בגמרא הקדושה (שבת י'): "אמר הקב"ה למשה מתנה טובה וגוזה יש לי בבית גני ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיע"ע" עד כאן. ויתן הודאה זו במחשבתו בשמחה עצומה". (סוד ושורש עבודת ה' ד)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

העלון נתרם בעילום שם

הצלחת התורם ומשפחתו